

T É V É

FAJKUTYÁK IDEJE

Ma már lehetetlen nem egy egésznek tekinteni Vicsek Károly rövid-játék- és tévéfilmjeit. Sőt mindinkább arról győz meg bennünket, hogy időrendiségükben és kontinuitásukban kell őket szemlélnünk, ahhoz, hogy lássuk, milyen sajátos művészi tudósítás a jelenünkről az övé. Egyfajta szociográfia, publicisztika és dokumentaritás is, amit a *Kubikusok*ban megkezdett, majd folytatta a *Csillag és kereszt*tel, vitte tovább a kiteljesedés felé két játékfilmjével a *Parlaggal* és a *Tróféával* s most, az ugyancsak Deák Ferenc forgatókönyve alapján készült tévéfilmmel, a *Fajkutyák idejével*. A rendező számos egyéb alkotásai közül, mintha ezek rajzolnák ki leginkább szándékát, módszerét és stílusát egyaránt.

Vicsek a tényszerű közlés embere. Tényfeltáró és a tények erejével ható akkor is, amikor napszítta és szélfújta kéges kubikuskenyereket mutat közelképekben, ha ateista és vallásos fiatalokat állít szembe, de akkor is ha vidékünk előregedéséről beszél és ha témája, mint a *Fajkutyák* esetében, a korrupció vagy szélesebb értelemben véve a káros társadalmi jelenségek. A tényfeltárás velejárója az állásfoglalás. Érdekes módon Vicsek mozaikszerűen állítja össze az eseményeket, s közben mintha maga is előlépne állásfoglalásával. Ládi István írta találóan a *Parlag* kapcsán, hogy Vicsek „a problémát nem egyszerűsíti le, hanem éppen ellenkezőleg a kérdések egész sorát veti föl, annak szándéka nélkül, hogy valamelyiket is lezárná”. Ezáltal polémiaira ösztönöz, mint például a riport. Nem véletlenül említjük a riportot, mert rendezőnknek különös képessége, sőt most már tudatos módszere is, hogy régi és új dolgokat hozzon össze a jelen időben, úgy hogy azok összekapcsolása szemünk láttán, fülünk hallatán történjen. Ezzel von be bennünket, nézőket is a „játékba”. Ő tudatosan alkalmazza a riportfilmnek azt az arany szabályát, hogy valamit fel kell fedeznie, valamit ki kell derítenie, és semmiképpen sem jó az, ha a film végén is ott tartunk ahol az elején voltunk.

Szerencsére mindezt nem a zsurnalisztika olcsóbb eszközeivel teszi, hanem tudatos mozaikszerkesztéssel, a film hőfokának állandó emelésével. A *Fajkutyák ideje* esetében is már-már úgy tűnik több a sokszínű lemez, mint amennyi a mozaikhoz kell. Annyi történéssel töltte meg filmjét hogy a néző már már kapkodta a fejét, keresve az okozati összefüggésc-

Fajkutyák ideje. Rendezte: Vicsek Károly. Forgatókönyv: Deák Ferenc. Segédrendező: Soltis Lajos. Operatőr: Rajko Ljubić. Jelmez: Dobi Jolanda. Zene: Lengyel Gábor. Színeszek: Páthy Mátyás, Bicskei István, Soltis Lajos, Fejes György. Ferenczy Jenő, Ladik Katalin, Kerekes Valéria, Rövid Eleonóra, Földi László, Stevan Šalajić, Faragó Árpád, Horváth József, Sovény Károly, Sántha Sándor, Sinkó István, Medve Sándor. Készült az Újvidéki Televízióban, 1983-ban. Bemutató: 1984. január 16-án.

ket. De éppen ezáltal jelentett külön színfoltot ez a magyar nyelvű tévéfilm a jugoszláv tévéfilmek mezőnyében. A sokszoros üres szócséplés helyett mai valóságunkba komolyan belemarkoló alkotást kaptunk.

A cselekmény központjába Mátét a leváltott igazgatót és visszahívott politikai munkást állítja, aki miután a társadalmi ranglétrán már csak visszafelé haladhatna hazajön apja házába s ügyeskedéseivel jól jövedelmező gazdaságot hoz létre, sőt ő lesz az egész falu irányítója. Olyan irányító persze, aki más vitonlájából is kifogja a szelet. Egyszóval mai, vagy, mondjuk ki „szocialista” földesúr lesz, aki fehér paripán száguldozik, fajkutyákat tenyészt, szivart szív és vizkiüt iszik. Önkényét pedig túri a falu, túri mindaddig, amíg egy modern jószágfarmot létrehozni akaró sógorjelöltjének is lki nem túri a nyakát, pontosabban, az öngyilkosságba nem kergeti. Csak e tragédia látán fog össze ellene a falu...

A filmben természetesen nemcsak a mind jobban jövedelmező gazdasági udvart, látjuk és Máté úzérkedését, hanem egy társadalmi közösség képe tárul elénk, múltjával s jelenével együtt. Hibák és erények egyaránt, s közben Vicsek olyan témákat is megpendít, amelyeket filmjeink rendszerint óvatosan megkerülnek. Gondoljunk csak a pékségi jelenetre, amikor az immár nyugdíjasként hazatérő egykori padlástsöprőt kiutasítják. Főlelevenedik itt a negyvennyolc, a beszolgáltatással járó bajusztepés, az államosítás, a gyors politikai karrier lehetősége, a társadalmi szektor gyöngeségei, a kooperációs ügyletek bizonytalansága, és megjelenik az előregedő falu képe is. S jó, hogy nyíltan beszél a visszáságokról. nem kendőzi el, s nem szépíti. Nem is magyarázza, s a megoldási lehetőségeket is a nézőre bizza. Okosan.

Számos jó, képi, a drámai feszültséget növelő megoldást kapunk a filmben. Gondoljunk csak arra, amikor a rendező a végül öngyilkosságba kergetett Pista (Bicskei István alakítja) tehetetlenségét és életének milder keserűségét bajuszának ideges remegtetésével érzékelteti. Főhősként (Páthy Mátyás személyesíti meg) is ilyen rövid „ecsetvonásokkal” ábrázolja. Sokszor meg sem kellene szólalnia, egy egy gesztusából, szeme hamis csillogásából, kézmozdulataiból már a gondolat és a tett is kikövetkeztethető a zavarosban halászása. Érdekes, hogy amíg a *Kubikusok*ban vagy a *Parlagban* Vicsek többnyire hosszú kérdésekkel igyekezett szituációkat érzékeltetni, addig itt — a tévéfilm dramaturgiájához híven — a rövid éies vágásokra megy, fölpergetve ezáltal a tempót, fokozva a drámaiságot.

Deák Ferencről olyan forgatókönyvet kapott a rendező, amellyel szemelláthatóan tudott mit kezdeni, sőt mintha mélyebbre tudott volna ásni vele, mint az ugyancsak Deák forgatókönyve alapján készült *Parlagban és Trófeában*. A jellemábrázolás precízebb és kidolgozottabb. Típusokat teremt, pontosan megkülönböztetve a kulákok és parasztot, iparost és kupecet, de itt a fehér Mercedesen száguldozó községi elnök, a nyugdíjas pártmunkás stb. Mivel valamennyien típusok, úgy érezzük, néha

mesterkéltek azok a jelenetek, amelyekben a régi ellentétek megszűnését szeretné érzékeltetni. Kissé díszonáns például a parasztgazda és az egykori végrehajtó békés horgászása, öregkori barátsága. A sok információ: továbbítani akarás szándéka is bevezet néha egy-egy zsákutcába, de célratörésében nem gátolja meg. Abban sem, hogy tudatosan megszerkesztett filmet adjon, amelyben a tényeket engedi beszélni, hogy azokból vonja le ki-ki a maga számára a tanulságot.

BORDÁS Győző